

מבוא

באחת משיחות הקודש של כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ נ"ע מליובאוויטש (תרגום מספר השיחות ה'תש"ב עמ' 30 ואילך) סיפר כדלקמן:

פעם, בשנות נשיאותו הראשונות של רבינו הזקן, אמר ברכים: **"צריכים לחיות עם הזמן"**.

החסידים הצעירים שאלו אז את הזקנים מה התכוון רבינו הזקן במילים אלו. זקני החסידים דנו בזה בינם לבין עצמם. גם גדולי החסידים התייגעו קשות להבין מה התכוון הרבי במילים **"צריכים לחיות עם הזמן"**.

כסופו של דבר, ע"י הדוד הרה"צ הרה"ג מהרי"ל, אחיו של רבינו הזקן, נודע להם למה התכוון הרבי במילים אלו:

"צריכים לחיות עם הזמן" פירושו - צריכים לחיות עם פרשת השבוע ופרשת היום של הסדרה של השבוע.

"צריכים לחיות עם הזמן" - זהו פתגם של הרבי שהציב בפני עשרות אלפי חסידים דרך כעבודת הכורא.

"צריכים לחיות עם הזמן" - פירושו, שלא זו בלבד שצריכים ללמוד את הפרשה של היום, אלא צריכים גם לחיות כמה שלמדו.

כאשר "חיים עם הזמן" של פרשת השבוע, החיים הם אחרים לגמרי, אלה הם חיים אמיתיים של תורה, שבגללם ברא השי"ת את העולם ונתן את התורה, כדי שיוכלו לעשות כל העניינים שבעולם בדרכי הצדק והיושר, ולחיות חי תורה.

הספר אשר אנו נותנים לפניכם היום ברכה, "אוצרות התורה – יינה של תורה", מאיר את דרכו של האדם הרוצה "לחיות עם הזמן", ולהפיק מפרשת השבוע חיות חדשה לעבודת השי"ת.

בספר זה נקבצו ביאורים בדרך החסידות על פרשיות השבוע מכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש צוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ושמו יקבנו – "יינה של תורה", משום שביאורי החסידות נקראים בשם "יין". טבעו של יין הוא שכאשר "נכנס יין יצא סוד" (עירובין סה, א. סנהדרין לח, א), וכך "יינה של תורה", תורת החסידות מגלה את האוצרות הטמונים וספונים בסיפורים ובמצוות שבתורה (ראה בארוכה בספר אמרי בינה שער הק"ש ספנ"ג ואילך).

בספר זה קיבצנו ביאורים נבחרים מתוך היכל תורת רבינו, אשר הצד השווה בהם הוא אותו יין ישן ומשובח, שכל השותה אותו מאירות עיניו, והרי הוא מקבל חיות מחודשת בלימוד התורה וקיום המצוות, ובמילוי שליחותו עלי אדמות.

ביאורים אלו, אין מטרתם רק ליישב קושיות בפרשה, ולא נועדו רק לפרש את הכתובים על דרך החסידות. מביאורים אלו זורח אור בהיר, זך ומזוכך, אשר בו ועל ידו יכולים לראות אל נכון את עומק מציאות העולם, את מהות היהודי, את מטרת עבודתו בעולם, את אתגרי התקופה, ואת ההשקפה הנכונה מול הקשיים בעבודת ה' ובחיים היום-יומיים.

תורת החסידות היא אור (ראה בארוכה ליקוטי שיחות ח"כ עמ' 171. וש"נ). האור אינו משנה את המציאות, אלא מעניק הבטה מחודשת ועשירה על אותה מציאות שהייתה מקודם. ביאורי החסידות שנקבצו כאן מדריכים את האדם כיצד יש להביט ולראות את עומקו של כל דבר ועניין, ולידע מהי מטרתו של אדם בעולמו, וכיצד יש להתייחס לכל מאורע ושלב בחיים.

הלומד מבין כיצד יהודי מתייחס לעסק הפרנסה ושאר ענייני החולין, מהו מקומה של התפילה והשפעתה על משך היום, מדוע קירוב בני ישראל אל אביהם שבשמים הוא עניין כה מהותי ומחויב המציאות, מהי תכלית בריאת העולם ומהו מקומו של היחיד בתוך הבריאה, כיצד יש ללמוד תורה מתוך התחברות והתדבקות בנותן התורה, מהי תכליתה של הגלות ושאר הניסיונות וכיצד עומדים בהם ומקרבים את ימות המשיח, וכן הלאה בשאר ענייני עבודת האדם ושליחותו בעלמא דיין.

הביאורים מאירים באור יקרות את הדרך בה ניתן "לחיות עם הזמן", שיחי' האדם

עם פרשת השבוע. רואים בהם כיצד הסיפורים והמאורעות, ההלכות והמצוות שבתורה – אין הם סיפורים ודינים שנאמרו לשעתם בלבד ח"ו, אלא הם הוראות מוכרחות בהן יוכל אדם לעבוד את ה' בדרך העולה בית א-ל, והרי הם מורי דרך בהם יוכל האדם, גם במצבנו כיום, בנסיגות דורנו במלחמת היצר, ובמאורעות תקופתנו, למצוא שביל ונתיב לדבוק בדרכי השי"ת ולהאיר נפשו, ו"לחיות" עם התורה הקדושה.

וכך מרגלא בפומי' דרבינו, שהי' חוזר ואומר ש"תורה מלשון הוראה" (ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ס' השרשים שלו ערך ירה. גו"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק. ובזח"ג נג, ב: אמאי איקרי תורה בגין דאורי). כלומר, כל סיפור, דין, מצוה ומאורע שנאמר בתורתנו הקדושה הרי הם באים להורות לנו דרך בעבודת האדם לקונו, ולא רק הוראות כלליות, אלא כיון ש"התורה היא נצחית" (לשון כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בתניא ריש פי"ז), לכן ודאי יש גם בכל פרט ופרט שבתורתנו הוראה נצחית לכל אחד ואחד מישראל בכל זמן ובכל מקום. משום כך נקראה התורה בשם "תורת חיים", לפי שהיא מדריכה, מחי' ומאירה את חיי היום-יום של יהודי.

*

כתביו של רבינו אשר הגיעו עדינו יש בהם כמה מחלקות. תורתו שנאמרה לרוב באידיש, נערכה על ידי צוות ת"ח שהי' אמון לזכור את הדברים ולהעלותם עלי ספר, ונדפסה בכמה וכמה סדרות: "ליקוטי שיחות", "ספר המאמרים", "תורת מנחם", "שיחות קודש" ועוד, וזאת מלבד אגרותיו ורשימותיו ושאר החיבורים שכתב בעצמו.

בספרים אלו יש ביאורים בכל חלקי התורה: חידושים בסוגיות הש"ס, ביאורים בפירוש רש"י על התורה, ענייני הלכה, ביאורים בדרך החסידות, ובעוד חלקים מפרד"ס התורה.

וממילא, הרוצה להגות בספרי תורת רבינו, אם בביאור בסוגי', בביאורים ע"ד החסידות או בשיטתו של רבינו בפירוש רש"י עה"ת, לא תמיד ידע היכן ימצא את אשר חשקה נפשו, כיוון שכאמור, ספרים אלו מכילים כמה וכמה חלקים שבתורה.

ולזאת התעוררנו להוציא לאור עולם את הקונטרס "לקראת שבת", המופיע מדי ערש"ק כבר כחמש עשרה שנה, ובו אנו מכנסים מביאורי רבנו כשהם במדורים מסודרים לפי תוכנם וסגנונם. בכדי שיוכל הקורא להתבשר מהם, כאשר ימצאם על מקומם בסדר מסודר ובמדורים קבועים.

ואלה הם המדורים בקונטרס "לקראת שבת":

"מקרא אני דורש" – ביאורים בפשטי הכתובים, "יינה של תורה" – ביאורים בעומק פרשת השבוע המאירים את חיי היהודי, "חידושי סוגיות" – פלפולים בסוגיות הש"ס בעניינים השייכים לפרשת השבוע, "פנינים" – ביאורים קצרים בפשט ובדרוש, "תורת חיים" – מכתבי הוראות והדרכות בעבודת השי"ת ובחיי האדם.

ועתה באנו להעלות בקודש, לקבץ את אותם הביאורים ולהוציאם לאור בסדרת ספרים אשר תיקרא בשם "אוצרות התורה". כך ייצאו לאור אי"ה הספרים: "אוצרות התורה – חידושי סוגיות", "אוצרות התורה – מקרא אני דורש", "אוצרות התורה" – פנינים, וראשית לכל "אוצרות התורה – יינה של תורה", שבו נקבצו, כאמור, ביאורי רבנו על הפרשה בדרך החסידות.

סדרה זו באה בהמשך לסדרת "אוצרות המועדים", בה נלקטו ונערכו ביאורי רבנו על מועדי השנה, ויצאו לאור הספרים: "אוצרות ההגדה", "אוצרות המועדים – שבועות", "אוצרות המועדים – מועדי תשרי", "אוצרות המועדים – חנוכה", ו"אוצרות המגילה".

*

וזאת למודעי, כי שיחות אלו לא הובאו כאן כלשונן שבו נאמרו מפי רבינו, ואף לא כפי שהוגהו על ידו ויצאו בחותמו. וזאת, משום שסגנון שיחות אלו עלול להקשות על מי שאינו רגיל בתורת החסידות ובתורת רבינו, ואינו מכיר מושגים שונים ויסודיים המצויים וחוזרים בתורה זו.

ול זאת, באכסני' זו הובאו השיחות בעריכה מתאימה, ולהוי ידוע שהשיחות נערכו מחדש, והדברים הורחבו בתוספת אותיות, ואף פעמים שהובאו בגוף הדברים ביאורים ממקומות אחרים שנשמנו וצוינו בהערות רבינו באותן השיחות. כמו כן, הביאורים שהובאו כאן הם רק כמה קטעים מתוך השיחה המקורית, ובמקור הדברים יש עוד ריבוי ואריכות שקו"ט וביאורים והערות וציונים.

ומכיוון שעברו הדברים עיבוד ועריכה, קיצור והרחבה, הרי ייתכנו שגיאות הן בהעתקה והן בהבנת והסברת דברי רבינו. וממילא אם יעלו איזה קשיים ואי הבנות בביאורים אלו, יש לעיין ברשימת המקורות שבסוף הספר, וללמוד את הדברים כפי שהם במקורם.

*

אנו תפילה, שהלימוד בדברי פנימיות התורה שבספר זה, והשתי' מ"יינה של

תורה", יקרבו ויזרזו את קץ גלותנו וביאת משיחנו, עת אשר "יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר (ישעי' יא, יט) כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (סוף ספר י"ד החזקה להרמב"ם).

מכון אור החסידות

ימים הסמוכים לחג הגאולה י"ט כסלו תשפ"א

ב. יהודי אינו זקוק ללחם מצרי! קעה

מדוע לא רצו השבטים לקנות לחם מהמצרים? / מפני מה דווקא במצרים הי' לחם? / מהי טענת אומות העולם בנוגע להלכות קידוש החודש? / ומהו ההבדל היסודי בין חכמת התורה לחכמות אומות העולם? מהות חכמות הטבע הנצרכות להבנת הלכות התורה

ג. קדושת עסקי החולין קפא

האם "חולין" הוא דבר מגונה? / פרנסה היא מצווה או דבר גס ונחות? / על מי הגלות אינה שולטת? / וכיצד ניסו השבטים לשכנע את שליחו של יוסף בצדקתם? היחס הראוי אל עסקי החולין, אצל השבטים ובעבודתו של יהודי

פרשת ויגש

א. גלות מצרים - בירור הניצוצות! קפח

מדוע הגלה השי"ת את בית יעקב מצרימה? / מהי עבודת "בירור הניצוצות"? / האם כדאי לוותר על ה"רכוש גדול" בכדי לצאת מן הגלות שעה אחת קודם? / ומה דינו של המשתמט מבירור הניצוצות? תכלית הגלות ומהות עבודת "בירור הניצוצות"

ב. מדוע נקראים בני ישראל "יוסף"? קצג

מדוע נקראו בני ישראל בשם "יוסף"? / משום מה לא הי' יוסף רועה צאן כמו האבות והשבטים? / מאיין מקבלים כח לעבודה בזמן הגלות? / ובאיזו זכות מתפללים שיהי' "האר פניך ונוושעה? יחס האבות והשבטים לגלות ולענייני העולם, והנתינת כח לעבודה בזמן הגלות

ג. תפילתם של ישראל - "מי יתנך כאח לי" קצז

מהי ההשוואה בין הקב"ה ובני ישראל ליוסף עם אחיו? / מדוע ירדה הנשמה ל"גלות" בגוף גשמי ונחות? / במה מתבטאת אכזריות החוטא כלפי הנשמה? / וכיצד קיצר יוסף את הגלות של בני ישראל במצרים? ביאור במטרת ירידת הנשמה למטה, ובבקשת בני ישראל מהקב"ה "מי יתנך כאח לי"

פרשת ויחי

א. עבודת "ילדי הגלות" רב

מדוע בסדר הלידה הי' מנשה קודם לאפרים? / מדוע מברכים האבות את בניהם "כאפרים ומנשה" ולא "כראובן ושמעון"? / מהי עבודתם המיוחדת של "ילדי הגלות"? / וכיצד הוא סדר העבודה כאשר יש סכנה של "נשני אלוקים"? עבודת ה' בזמן הגלות, שהיא בבחינת "אפרים ומנשה"

ב. לוי ויוסף - הכח בזמן הגלות רז

כיצד מנע יעקב מלוי ויוסף לשאת את ארונו? / מדוע מינו לוי ויוסף שלוחים לנשיאת הארון?
/ איך לא נתקיימה גזירת ברית בין הבתרים בשבט לוי? / ובאיזה אופן צריך יהודי לגשת לעניין
הגלות? הכוח המיוחד שנותנים לוי ויוסף לבני ישראל הנתונים בגלות

ג. אבוקת יוסף הצדיק המאירה למרחוק ריב

מפני מה היו האבות והשבטים רועי צאן, ורק יוסף עסק בעניינים אחרים? / איך לא הכירו האחים
את יוסף? / מדוע נענש יוסף על שהשתדל בדרך הטבע להשתחרר מן הבור? / ומאין שואבים
את הכוח להחדיר קדושה בעולם הגשמי? דרגתו ועבודתו המיוחדת של יוסף הצדיק, והכוח
ששואבים ממנו לעבודתנו

שמות

פרשת שמות

א. "שמות" - הכוחות המיוחדים בגלות ריח

מדוע נקראת פרשת הגלות בשם "שמות" המורה על מעלת בני ישראל? / "שם" הוא דבר חיצוני
או חיות האדם? / מהי הסגולה לעורר אדם מעלפוננו? / וכיצד יש להתייחס למי שרק "בשם
ישראל יכונה"? תכלית עניין הגלות, והלימוד מזה במלאכת קירוב בני ישראל לתומ"צ

ב. "עבודת פרך" רוחנית רכב

כיצד ממררים את חיי הרוחניים של הנשמה? / איזו עבודה "אין לה קצבה ואין לה תועלת"?
/ מי חולם בלילה על "כבוד מדומה"? / כיצד היא ההנהגה הראוי' בעסק הפרנסה? כוחות
הנעלים של הנפש האלוקית, והזהירות בניצולם כראוי

ג. "החמור" המיוחד לנאולת ישראל רכז

מדוע משה עצמו לא רכב על החמור ומשיח ירכב עליו? / מה מנע ממשה רבינו להרכיב את
אשתו ובניו על סוסים וגמלים? / מפני מה התנגד הבעש"ט לתעניות וסיגופים? / ומהי משמעות
"חבישת החמור" של אברהם אבינו? ג' שלבים בביטול ובירור ה"חומריות" עד לשלמות בימות
המשיח

פרשת וארא

א. המטה ש"בלע" את טומאת מצרים רלב

מדוע בלע מטה אהרן את מטות החרטומים דווקא כאשר חזר להיות מטה? / מי הם "עשר כתרין
דמסאבותא"? / מהו הגדר של "מופת"? / ואיך יש להישמר מהנהגה של "תנין"? מהות מופת
המטה ששבר את קליפת מצרים, וההוראה מזה בעבודת השי"ת

ויגש

גלות מצרים - בירור הניצוצות!

מדוע הגלה השי"ת את בית יעקב מצרימה? / מהי עבודת "בירור הניצוצות"? /
 האם כדאי לוותר על ה"רכוש גדול" בכדי לצאת מן הגלות שעה אחת קודם? /
 ומה דינו של המשתמש מבירור הניצוצות?
 תכלית הגלות ומהות עבודת "בירור הניצוצות"

גזירה גזר השי"ת בכרית בין הבתרים, והודיע לאברהם "ידוע תדע כי גר יהי זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה" (לך טו, יג). שעתה של הבטחה זו באה בעת אשר התוודע יוסף אל אחיו, וציווים למסור ליעקב "שמני אלקים לאדון לכל מצרים, רדה אלי אל תעמוד" (פרשתנו מה, ט).

והנה, עניין עיקרי בירידת בני ישראל מצרימה, הי' השכר וה"רכוש גדול" (לך טו, יד) שיעלו עמו בניו מן הגלות. וזהו עניין ציווי השי"ת לשאול מן המצריים "כלי כסף וכלי זהב" (בא יא, ב), בכדי שיצאו ממצרים עם רכוש גדול.

ועד כדי כך הקפיד השי"ת על קיום הבטחה זו, שאמר למשה "בבקשה ממך, הזהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום ועינו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם" (פרש"י שם).

ובזה מובן גם מה שהטעים יוסף את דבריו אל אביו, יעקב, "רדה אלי אל תעמוד", בכך ש"שמני אלקים לאדון לכל מצרים":

כל עוד לא הי' יוסף אדון על מצרים, לא הייתה אפשרית ירידת בית יעקב מצרימה,

שהלא אין שם רכוש גדול בכדי לעלות עמו מן הגלות.

אבל מכיוון שנתן השי"ת את יוסף לאדון על מצרים, והוא קיבץ לשם בשני הרעב את "כל כסף וזהב שבעולם" (פסחים ק"ט, א), הנה כשרה השעה לכך שתתקיים הודעת השי"ת "גר יהי זרעך . . ועבדום וענו אותם", יחד עם ההבטחה ש"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". ולכן זירז יוסף את אביו, "רדה אלי אל תעמוד".

אבל יש לתמוה על חשיבותו ונחיצותו של ה"רכוש גדול" תמיהה גדולה:

פשוט וברור לכל בר דעת, אשר כדאי לוותר על כל כסף וזהב שבעולם, והעיקר לצאת מן הגלות והשבי שעה אחת קודם.

ואמנם, כך מצינו שהשיבו בני ישראל על הציווי "וישאלו . . כלי כסף וכלי זהב": "אמרו לו, ולואי שנצא בעצמנו. משל לאדם שהי' חבוש בבית האסורים, והיו אומרים לו בני אדם, מוציאין אותך למחר מבית האסורין ונותנין לך ממון הרבה, ואומר להם, בבקשה מכם הוציאוני היום ואיני מבקש כלום" (ברכות ט, ב).

ואם כן, היאך עיכב השי"ת את בני ישראל בשביל קיום "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", והלא היו מוותרים על כך בנפש חפצה, והעיקר לצאת מיד ממצרים?

וביותר תמוה מה שתולה השי"ת את חשיבות הרכוש גדול בכך ש"לא יאמר אותו צדיק אברהם וכו'", והלא בוודאי הי' אברהם אבינו מוותר על הבטחת הרכוש גדול, בכדי שיצאו בניו מן הגלות שעה אחת קודם?

מדוע גלו בני ישראל למצרים?

כל דבר גשמי שבעולם (בהבא לקמן ראה כתר שם טוב סי' ריח. ועוד) יש בו "ניצוץ" קדוש, שהוא החיות האלקית המחי' ומהווה אותו בכל רגע ורגע. עבודתם של בני ישראל בעולם, היא לגלות ניצוצות קדושה אלו ולהשיבם לשורשם. וזאת על ידי שמשתמשים בדברים הגשמיים לשם שמים ולצרכי קדושה ומצוות, כי כאשר ייעודו של החפץ הגשמי הוא עניין של קדושה, הרי החיות האלקית שבו היא בגלוי. וזהו עניין "בירור הניצוצות", ש"בוררים" את ענייני הקדושה ומשיבים אותם לשורשם.

וזהו סוד מה ש"התורה חסה על ממונן של ישראל" (ר"ה כז, א): בממונו של יהודי יש ניצוצות קדושה שעליו מוטל לבררם ולהעלותם, על ידי שישתמש ברכוש ובממון לשם שמים, ואם יאבד ח"ו רכוש זה, יישארו הניצוצות בגלותם. ומזה הטעם חזר יעקב אף על "פכים קטנים" (רש"י וישלח לב, כה), כי גם בפכים קטנים אלו, ששוויים

מועט, יש ניצוצות קדושה הממתינים ומצפים לגאולתם.

ועבודת "בירור הניצוצות", היא העומדת וגם ניצבה בגזירת ברית בין הבתרים. תכלית ומטרת ירידת בית יעקב מצרימה, היא בכדי שיבררו בני ישראל את ניצוצות הקדושה שנפלו במקום הנחות ביותר, בגלות מרה וחשוכה בערוות הארץ.

וזהו תוכן הבטחת השי"ת "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול":

ה"רכוש גדול" הוא ניצוצות הקדושה שצריכים בני ישראל לגלות בענייני הגשמיות של מצרים, ולגאלם משם, ועם רכוש רוחני זה יצאו ויעלו מגלותם. ולשלמות עבודה זו עליהם לאסוף מאת המצרים את כל רכושם וזהבם, בכדי להעלות ולברר את הניצוצות שנפלו באותם "כלי כסף וכלי זהב ושמלות".

אין לזותר על הרכוש גדול!

ומעתה יובן היטב מה שהמתין השי"ת בקיום גזירת "גר יהי זרעך" עד שנעשה יוסף למושל על מצרים:

מכיוון שתכלית גלות מצרים היא לברר את ניצוצות הקדושה אשר שם, הנה יש להמתין ולחכות עד שיהי' יוסף שליט על מצרים, ויביא שמה את "כל כסף וזהב שבעולם" עם כל הניצוצות אשר בהם. ורק אז יהי' אפשר להתחיל בעבודת הבירורים, אשר סופה היא העלאת כל ניצוצות הקדושה ממצרים.

ומובן גם אשר בשום אופן אי אפשר לזותר על קיום ההבטחה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", ואפילו אם צריך לשם כך להתעכב במצרים בגלות וכשבי' עוד משך זמן. שהלא כל עניינה ותכליתה של גלות מצרים הוא לברר את הניצוצות שבעניינים הגשמיים. ומבלעדי ה"רכוש גדול", לא תגיע עבודת בני ישראל בגלותם לתכליתה.

אמנם, עדיין טעון הדבר ביאור:

אף שיש חשיבות עצומה בעבודת בירור הניצוצות, והוצאת ה"רכוש גדול" ממצרים, הרי כל עניין העלאת ה"רכוש גדול" הוא רק לטובת ניצוצות הקדושה השרויים בגלות, ולא לתועלת לבני ישראל עצמם. ואם כן, מדוע הי' אברהם דואג וטוען "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם"?

הניצוצות קשורים עמוז בקשר בל יינתק

וליישוב תמיהה זו, יש להוסיף ביאור ועומק נוסף בעבודת בירור הניצוצות:

אמרו חז"ל "אין אדם נוגע במוכן לחבירו" (יומא לח, ב), והיינו, שאין האדם יכול להרוויח את הרכוש שנועד מן השמים לזולתו. והסיבה הרוחנית לכך היא, שכל נשמה יש לה ניצוצות השייכים וקשורים אלי, ועלי' מוטל לבררם ולהעלותם. ואין אדם יכול להשיג את הרכוש ה"מוכן לחבירו", כי הכוונה העליונה היא שחברו דווקא יברר את הניצוצות שבאותו רכוש.

וממילא נמצא, שכאשר הכוונה העליונה מפגישה את האדם באותם ניצוצות, והוא אינו מבררם ח"ו, הרי לא זו בלבד שהניצוץ נותר בגלותו בדבר הגשמי והנחות, אלא גם נשמת היהודי נמצאת עמו באותה גלות. כי היהודי וניצוצות הקדושה השייכים אליו, קשורים בקשר כל יינתק.

ובזה יובן היטב מה שהי' אברהם צריך לטעון "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם", כי העלאת הניצוצות ממצרים חשובה ונחוצה אף לשלמות נשמתם של בני ישראל, ואם היו יוצאים ממצרים בלי ה"רכוש גדול", היו גם נשמות בני ישראל נותרות בגלות עם הניצוצות השייכים אליהן.

עוד זאת, ועיקר:

תכלית שלמותו של הנברא, אינה בכך שמחפש את טובתו ושלמותו העצמית, אלא בקיום רצון הבורא. ולכן על האדם לחפש מהי תכלית בריאתו ושליחותו בעולם. ואם תכלית שליחותם של בני ישראל במצרים היא להעלות את ניצוצות הקדושה שבהם, הרי טובתם ושלמותם של בני ישראל היא להשלים עבודה קדושה זו. ואם כן, אילולא שהיו מלקטים את כספם וזהבם של המצריים, הי' אברהם טוען ותובע את קיום הבטחת ה"רכוש גדול", כי רק בכך ימלאו בני ישראל את שליחותם.

אסור להשתמט מעבודת בירור הניצוצות!

והנה, מאחר וגלות מצרים היא שורש לכל הגלויות (ראה ויקרא רבה פי"ג, ה), הרי כן הם הדברים גם בנוגע לגלותנו זו האחרונה, שאין היא רק עונש על חטאי בני ישראל, אלא גם עתה התכלית היא לעסוק בבירור ניצוצות הקדושה שבדברים הגשמיים.

וכמבואר בסה"ק (תורה אור ו, א), שזהו סוד מה שאמרו חז"ל (פסחים פז, ב) "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים":

"גרים" הם ניצוצות הקדושה שנמצאים בגלות בדברים הגשמיים. ותכלית בני ישראל בגלותם היא לנצל את ענייני הגשמיות לשם שמים ולעבודתו ית', ובכך לברר את הניצוצות הטמונים בהם, להשיבם למקורם ולהוסיפם אל מחנה הקדושה.

והנה, יש הטוענים שאינם חפצים להתעסק כלל עם ענייני העולם. עניינים גלויים וגשמיים הם לזרא עבורם, והם מעדיפים להסתגר בדל"ת אמות של תורה ותפילה, ולפרוש מעבודת "בירור הניצוצות" וזיכוכ הגשמיות.

ועליהם לדעת, שטעות חמורה היא זו, ומשני הטעמים האמורים:

א. חושבים הם שבהתעסקם בענייני תורה ותפילה הם פועלים גאולה בנפשם, אך האמת היא שהם מצויים בגלות עמוקה ביותר!

אמנם שכלם ורגשותיהם מונחים בענייני תורה ותפילה, וכוחות נפשם מאירים באור הקדושה, מנותקים מעניינים גלויים, ומצויים במצב של גאולה. אך כאמור, יש לנפשם ניצוצות שעלי' לבררם, וכל עוד האדם אינו עוסק בבירורם, נמצאת עצם נשמתו בגלות מרה, יחד עם אותם הניצוצות.

ומכיוון אשר "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו" (איוב ב, ד), ברור שעליו להתעסק גם בעבודת קידוש וזיכוכ הדברים הגשמיים, וזוהי טובת נפשו האמיתית.

ב. גם אילו הסתגרותם בדל"ת אמות של תורה ותפילה תעלה אותם אל מעלות ומדרגות נשגבות, הרי אין הדבר שווה כלל. שהלא מה שווים כל העילויים והמדרגות הנשגבות, כאשר מתנהגים להיפך מרצונו של הקב"ה?

וכאשר מתעסקים כראוי בעבודת בירור הניצוצות, זוכים להשלים עבודה קדושה זו, וללכת עם כל הניצוצות לקבל פני משיח צדקנו בגאולת עולם.

מדוע נקראים בני ישראל "יוסף"?

מדוע נקראו בני ישראל בשם "יוסף"? / מפני מה לא הי' יוסף רועה צאן כמו האבות והשבטים? / מאין מקבלים כח לעבודה בזמן הגלות? / ובאיזו זכות מתפללים שיהי' "האר פניך ונוושעה?"

יחס האבות והשבטים לגלות ולענייני העולם, והנתינת כח לעבודה בזמן הגלות

בני ישראל כולם נקראו על שם יוסף, כמו שנאמר (תהלים פ, ב) "רועה ישראל האזינה, נוהג כצאן יוסף".

הטעם לכך שנקראו ישראל על שם יוסף, הוא משום "שהוא פרנסם וכלכלם בימי הרעב" (רש"י שם), כמסופר בפרשתנו (מז, יב) "ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו לחם לפי הטף". ומכיוון שמציאותם של בני ישראל התקיימה אז בזכות יוסף, לכך נקראים בני ישראל על שמו לנצח.

אבל יש לתמוה, ובשתיים:

א. תמוה מאוד לומר שבני ישראל ייקראו על שם מי שהצילם לפני שנים רבות, ובפרט שהצלה זו הייתה במשך תקופה קצרה בלבד.

ב. המזמור "רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף" הוא בקשות ותחינות להשי"ת, שיחוס וירחם על בני ישראל, וכפי שמבקשים במזמור זה: "האזינה", "הופיעה". ומובן, שהתארים שבהם מכונים בני ישראל במזמור זה, הם בכדי לעורר את זכותם לקבל את ישועת השי"ת. ואם כן יש לתמוה, איזו זכות מיוחדת מזכירים בכך שמכנים את בני ישראל על שם יוסף?

טרוד בענייני מצרים אך דבוק בהשי"ת בתכלית

עבודת השי"ת של יוסף הצדיק הייתה שונה מעבודתם של שאר השבטים (בהבא לקמן ראה בארוכה תורת חיים בראשית ח"ב קא, ד ואילך. וראה גם לעיל שיחה ב' לפרשת וישב):

כל השבטים היו רועי צאן. ולא בכדי בחרו לחלקם פרנסה זו, אלא משום שכל שאר ענייני מסחר וכדומה מטרידים את הנפש ומפריעים את האדם מעבודת השי"ת. ואילו רעיית הצאן היא עבודה שאינה דורשת העמקת והטרדת הנפש, וכך היו יכולים לעבוד את השי"ת באין מפריע.

לעומתם, יוסף הי' טרוד בכל מיני טרדות של עיסוקים בעניינים גשמיים. תחילה הי' ממונה על בית פוטיפר, כמו שנאמר "ויפקידהו על ביתו וכל יש לו נתן בידו" (וישב לט, ד); אחר כך, בהיותו בבית האסורים, הנה "את כל אשר עושים שם הוא הי' עושה" (שם, כב); ולבסוף, בהיותו משנה למלך, הי' מנהל את כל ענייני מצרים, כפי שאמר לו פרעה "על פיך ישק כל עמי" (מקץ מא, מ), תפקיד הכרוך בטרדות עצומות!

יתירה מזו: לא זו בלבד שיוסף הי' טרוד בענייני העולם הגשמיים, אלא הי' נתון בגלות תחת שליטת אומות העולם. ואפילו בהיותו משנה למלך הרי הי' זה באופן ש"הכסא אגדל ממך" (שם), והיינו שהוא הי' נתון תחת מרותו של פרעה.

ולמרות טרדותיו וגלותו, לא בלבלוהו כל אלו מעבודתו ית', והי' תדיר בתכלית הדביקות בהשי"ת.

בכך מתבטאת מעלתו של יוסף על כל אחיו: לפי דרגתם הרוחנית של השבטים, היו מוכרחים להתנתק מענייני וטרדות העולם. ואילו היו עוסקים במסחר או נתונים בגלות, הי' הדבר מפריע לעבודתם הרוחנית. ואילו יוסף הי' בדרגה רוחנית נעלית ביותר, עד שהי' מסוגל להתעסק בטרדות גשמיות עצומות, תחת שליטת פרעה, ועם זאת להישאר דבוק בהשי"ת בתכלית השלמות.

יעקב אבינו הי' מרומם לחלוטין מן העולם

והנה, לכאורה מצינו שיעקב הי' דומה ליוסף בעניין היחס לגלות:

יעקב אבינו הי' גם הוא בגלות ושעבוד. יעקב הי' עשרים שנה בבית לבן, ועבד באופן של "הייתי ביום אכלני חורב וקרר כלילה... עבדתיך" (ויצא לא, מ-מא). שעבודו של לבן הי' קשה כל כך, עד שטען כלפי יעקב "הבנות בנותי... וכל אשר אתה רואה לי הוא" (שם, מג).

ואף אצל יעקב, כמו אצל יוסף, מצינו שלא נחלשה עבודתו הנעלית במאומה, וכפי שהעיד בעצמו "עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי" (וישלה לב, ה ופרש"י).

ואף שלכאורה דומים הם יעקב ויוסף בסוג עבודתם, אין הדבר כן. אלא ישנו חילוק מהותי בין עבודתו של יעקב בגלותו לעבודתו של יוסף במצרים:

האבות הקדושים היו בדרגה רוחנית נשגבה, באופן שהיו מרוממים מן העולם ומן הגשמיות לגמרי. אצל האבות לא הי' חושך העולם נחשב למאומה, והי' מאיר אצלם אור הקדושה תמיד.

וזהו הטעם לכך שהאבות היו רועי צאן. השבטים היו רועי צאן, כאמור, משום שהעולם הפריע לעבודתם, והם ברחו מהפרעות העולם אלא מקום המרעה. אבל אצל האבות הי' זה מטעם אחר לגמרי: הם היו נעלים מן העולם והפרעותיו, ולכן התבטא הדבר גם בגשמיות, שהעולם לא הפריע להם והיו רועי צאן ללא טרדות.

וכך הי' גם בגלותו של יעקב אבינו:

גם בהיותו נתון בגלות לבן, לא הי' צריך יעקב להתעסק עם עניינים גשמיים שיש בהם טרדה לעבודתו ית'. עיסוקו הי' ב"שדה ארם" (הושע יב, ג), והי' רועה צאן, שהיא עבודה שאינה דורשת העמקת הדעת. גם בהיותו בגלות, הי' יעקב יכול לעבודו ית' בלי טרדות של מסחר וניהול עניינים גשמיים.

מצב נעלה זה, שרר גם בעת מלחמתו עם שרו של עשו. סופה של ההתאבקות הייתה ש"שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל" (וישלה לב, כט). נתברר שיעקב הוא שר ומושל ובעל הבית על כל ענייני העולם, וגם על שרו של עשו, ועד ששרו של עשו הודה על כך בעצמו, וקרא את שמו "ישראל – כי שרית וגו'". וכל זאת, משום שיעקב הוא למעלה מן העולם והגלות, והרי הוא שולט עליהם.

לעומת זאת, אצל יוסף הי' חושך העולם תופס מקום נרחב, והוא השתעבד בפועל בעבודות קשות ומטרידות ביותר. אמנם, חרף היותו בעומק חשכת טומאת העולם, מכל מקום הצליח יוסף להישאר שלם בעבודת השי"ת, ולהיות בדביקות תמידית בו ית'.

ונמצא אם כן, ששלוש דרגות יש ביחס לגלות ולחושך העולם:

יעקב הי' מרומם מענייני החושך והגלות, וגם הגלות לא הטרידתו מעבודת ה'; השבטים לא היו יכולים להיות בגלות כי הדבר הי' הפרעה לעבודתם; ואילו יוסף הי' בעומק טרדות הגלות, ואף על פי כן נותר בדרגתו הרוחנית הנשגבה.

”השיבנו . . ונוושעה” – על ידי עבודת יוסף

על פי מה שנתבאר למעלה בעומק עניין עבודת יוסף, יובן היטב מדוע נקראו בני ישראל לדורות על שם יוסף דווקא:

יוסף הוא זה שמעניק לבני ישראל כח לעבוד את השי”ת ולהישאר דבוקים בו גם בעת של העלם והסתר, כאשר שקועים בעמקי הגלות. והוא סוד מה ש”פרנסם וכלכלם בימי הרעב”, שלא הייתה זו פרנסה גשמית בלבד, אלא הי’ בזה גם נתינת כח רוחנית לעבוד את השי”ת כראוי גם בימי ”רעב” רוחני, בזמנים של גלות והסתרה.

והנה, בפרק שבו מופיע הפסוק ”רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף”, נאמר שלוש פעמים ”השיבנו האר פניך ונוושעה”. וכתב רש”י שבפרק זה, ”רמז להם בו שלוש גליות, והתפלל עליהם”.

ומכיוון שפרק זה מדבר אודות גלותם של ישראל, נקראו בו בני ישראל בשם ”יוסף”. בתקופת הגלות צריכים בני ישראל נתינת כח מיוחדת, בכדי להישאר איתנים בעבודתם גם בזמן של חושך. את הכוח הזה הם מקבלים מיוסף, ועל כן הם נקראים בשמו, בכדי להורות על הירושה והכוח שמקבלים ממנו, להצליח להידבק בבורא ית”ש גם בשעת חושך ו”רעב” רוחני.

וכך הוא הפירוש הפנימי במזמור זה:

תחילה נאמר בכתוב ”רועה ישראל האזינה”. בפנימיות נשמתו של יהודי יש את הכוח להתעלות מן הגלות, כיעקב שנקרא ”ישראל”, והי’ שר ומושל על כל ענייני העולם. וממילא מבקשים מהשי”ת שיאזין לתפילתם של ”ישראל” – ”האזינה”.

אמנם, עיקר המעלה הוא מה שמוסיף הכתוב ואומר ”נוהג כצאן יוסף”, יהודי נמצא בגלות והוא מוטרד על ידי העניינים הגשמיים המסתירים על אלוקות, ומכל מקום הרי הוא נותר בדביקות בהשי”ת ושלם ביהדותו. כח זה מגיע מיוסף הצדיק, שאף הוא הי’ שקוע בגלות קשה ומכל מקום נותר דבוק בהשי”ת בשלמות.

תפילתם של ישראל - "מי יתנך כאח לי"

מהי ההשוואה בין הקב"ה ובני ישראל ליוסף עם אחיו? / מדוע ירדה הנשמה ל"גלות" בגוף גשמי ונחות? / במה מתבטאת אכזריות החוטא כלפי הנשמה? / וכיצד קיצר יוסף את הגלות של בני ישראל במצרים? ביאור במטרת ירידת הנשמה למטה, ובבקשת בני ישראל מהקב"ה "מי יתנך כאח לי"

כנסת ישראל מבקשת מהקב"ה בשיר השירים (ה, א) "מי יתנך כאח לי"! ופירש רש"י שמבקשת כנסת ישראל מהקב"ה "שתבוא לנחמני כדרך שעשה יוסף לאחיו, שגמלוהו רעה, ו[מכלל מקום] נאמר בו וינחם אותם".

מעשיהם הלא טובים של בני ישראל כלפי הקב"ה, מושווים בכתוב זה למעשה אחיו של יוסף "שגמלוהו רעה". ובני ישראל מבקשים מהקב"ה שיתנהג עמם "כאח", היינו כיוסף הצדיק, שניחם את אחיו, וגמל להם טובה תחת רעה.

והנה, כל העניינים שבתורה הם בתכלית הדיוק, ואם השוותה התורה את הנהגת קוב"ה וישראל למכירת יוסף והנהגתו עם אחיו, בוודאי שיש ללמוד מכך הרבה בעבודת הבורא ית"ש: מחד, אודות פעולת החטא שדומה למכירת יוסף, ומאידך, כיצד יש לבקש מהשי"ת שיגמול לבני ישראל טובה כיוסף עם אחיו, וכפי שיתבאר.

גלות הנשמה בירידתה להתלבש בגוף גשמי

כאשר הנשמה יורדת ממקורה למעלה ומתלבשת בגוף גשמי שפל ונחות, הרי זו "ירידה גדולה ובחינת גלות ממש" (תניא פל"ז). יתר על כן: הנשמה בירידתה, משולה ל"בן מלך שהי' בשבי' וטוחן בבית האסורים ומנוול באשפה" (שם פל"א). הגוף השפל

והנפש הבהמית שבאדם, שהם חומרניים ומגושמים, כולאים בתוכם את הנשמה, והיא אינה יכולה להתענג מזיו השכינה.

ירידה עצומה זו, ומאסר נורא זה, אינם לחינם. תכלית הירידה הזו, היא שהנשמה תקדש ותזכך את הגשמיות, ותתעלה למדרגה גבוהה יותר ממה שהייתה קודם:

נתבאר בדברי חז"ל (תנחומא נשא טז. תניא פל"ו) אשר תכלית וכוונת בריאת העולם, הוא מה ש"נתאוהו הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים". הקב"ה ברא את העולם גשמי גס ונחות, והתכלית היא שבני ישראל יזככו ויקדשו אותו עד שיהי' כולו ראוי להיות דירה ומשכן לו ית'. "דירה" זו נעשית על ידי שבני ישראל מנצלים את ענייני העולם הגשמיים והנחותים, לשם שמים ולעבודתו ית'.

ולשם כך ירדה הנשמה לעולם, בגלות איומה, בכדי להשלים את כוונת הבריאה, לעשות את העולם ל"דירה לו ית'".

עבודה זו, פועלת עילוי הן בעולם הגשמי שמתקדש ומזדכך, והן בנשמה עצמה, שמתעלה בעילוי רב ועצום על ידי עבודתה בזיכוך הגוף והעולם.

הנשמה מתחננת אל האדם שישחררה מייסורי השבי'

והנה (בהבא לקמן, ראה גם לקוטי שיחות ח"ה עמ' 435), כאשר האדם עובד עבודתו כראוי, ומתעסק בזיכוך וקידוש העולם, אזי משלימה הנשמה את כוונת ירידתה למטה. וממילא, כל עינויי וייסורי הנשמה מהיותה בגוף ובעולם גשמיים, נחשבים כאין ואפס. כי שכרה ואושרה הנצחיים שהיא זוכה להם על ידי מילוי שליחותה, הם שלא בערך לגבי ייסורי העולם הזה החולפים.

אך אם האדם אינו משים ליבו לירידת הנשמה ולמטרת ירידתה, והוא שקוע בענייני העולם ורודף אחר הגשמיות והחומריות, הרי אין לשער את גודל הצער והעינוי של הנשמה: לא זו בלבד שהיא אינה ממלאת שליחותה, אלא מורידים אותה עוד ועוד בעניינים שפלים ונחותים!

ומכיוון שהנשמה היא "חלק אלוהי ממעל ממש" (ראה תניא פ"ב), הרי הצער של הנשמה הוא גם גלות וצער השכינה. ונמצא, שעל ידי הנהגתו הבלתי רצוי של האדם, שאינו ממלא שליחותו להתעסק בזיכוך העולם, הוא מוריד כביכול את הנשמה ואת השכינה בגלות ובמאסר. כי על ידי מעשיו, נמצאת הנשמה (והשכינה) בגלות ומאסר הגוף, ללא תכלית וללא תועלת.

גלות זו אינה רק כאשר האדם עובר עבירה ח"ו, אלא גם כאשר אינו עוסק במילוי

שליחותו ותפקידו בזיכוך העולם. כי בכל רגע שאינו עוסק בתכלית ירידתו, נמצאת הנשמה בייסורי הגלות והמאסר ללא תכלית ותועלת.

ובכך נמשלה הנהגתו של האדם שאינו ממלא שליחותו, למכירת האחים את יוסף. כי כאשר אין היהודי עוסק בזיכוך העולם, הוא מוריד את השכינה בגלות, כדרך שעשו אחי יוסף ליוסף.

והנה, כאשר דיברו האחים על אשמתם במכירת יוסף, הוסיפו "אבל אשמים אנחנו על אחינו, אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו" (מקץ מב, כא), שלא ריחמו עליו כאשר התחנן אליהם. וגדלה אשמת האכזריות, עד ש"חשבו להם האכזריות לעונש גדול יותר מן המכירה" (רמב"ן שם).

ומעין זה הוא גם בהורדת הנשמה והשכינה בגלות, שהנשמה והשכינה מתחננות אל האדם שיוציאן מהגלות והמאסר. וכאשר אין האדם שומע לתחינתן, הרי בעניין זה הוא גרוע יותר מההנהגה הבלתי רצויה עצמה.

הבקשה שינהג השי"ת עם ישראל כיוסף לאחיו

ועל זה מבקשים בני ישראל מהקב"ה "מי יתנך כאח לי". הם שואלים מהשי"ת שינהג עמם, כשם שנהג יוסף עם אחיו, שאף על פי ש"גמלוהו רעה", מכל מקום "נאמר בו וינחם אותם".

וב"ניחום" זה יש כמה פרטים במעשי יוסף, ומעין זה במה שמבקשים בני ישראל מהקב"ה:

פרנס את אחיו

יוסף כלכל את אחיו, עד ש"ויתן להם אחוזה . . במיטב הארץ" (פרשתנו מז, יא). ועל דרך זה מבקשים ישראל, שאף על פי שחטאו, מכל מקום ייתן להם הקב"ה כל טוב.

השתדל שיתכפר עוונם

לא זו בלבד שדאג יוסף לאחיו, אלא שגם בליבו לא הייתה לו טינה עליהם, וכל הצער שציער יוסף את אחיו הי' רק מאהבתו להם ומדאגתו שיתכפר עוונם (ראה אלשיך מקץ מב, ו). וכמו כן מתפללים ישראל, שימחל להם הקב"ה על כל עוונותיהם.

עוררם לתשובה

התעוררות אחי יוסף לחזור בתשובה על המכירה, הייתה כתוצאה מהתנהגותו של

יוסף עמהם, עד ששמו על ליבם ואמרו "אבל אשמים אנחנו" (מקץ מב, כא. וראה כלי יקר שם מב, טז). ומעין זה מבקשים ישראל, שיעוררם הקב"ה עד שישובו אליו.

הנחמה על מכירת יוסף

ניחם את אחיו

יוסף ניחם את אחיו בכך שהראה להם את התועלת שבמכירתו, "כי למחי' שלחני אלקים לפניכם", וממילא "אל תעצבו" (פרשתנו מה, ה) שהרי מהמכירה היו תוצאות טובות.

ובפרט לפי המבואר בסה"ק (ראה סה"מ תרנ"ד עמ' קז. ועוד), גדול התועלת שיצאה ממכירת יוסף מצרימה:

מטרת גלות ישראל במצרים הייתה בכדי שיעלו משם את "ניצוצות הקדושה" שנפלו שם, והיו צריכים עבור זה להיות בגלות "ארבע מאות שנה" (לך לך טו, יג, ובפרש"י). בשנים אלו היו בני ישראל צריכים לנצל את העניינים הגשמיים לטוב ולקדושה, ובכך להציל את החיות האלוקית שהייתה שם בגלות.

אמנם, כאשר ירד יוסף למצרים, השלים חלק גדול מעבודת בירור הניצוצות. ומשום כך, הי' די לישראל בגלות של רד"ו שנה, ומתוכם רק פ"ו שנה בקושי השעבוד (שהש"ר פ"ב, יא). וכל זה מחמת עבודתו של יוסף, שבירר ניצוצות רבים עוד קודם רדת בית יעקב מצרימה.

ולא עבור דורות הבאים בלבד הייתה תועלת במכירה, אלא גם בנוגע ליוסף עצמו, וכפי שאמר יוסף לאחיו (פרשתנו מה, ח), "לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים וישימני לאב לפרעה גו' ומושל בכל ארץ מצרים".

ומעין זה, מתפללים גם בני ישראל, שיגלה להם הקב"ה כיצד על ידי התשובה נעשה מעלה ויתרון שלא הי' לפני החטא. וכמו שנתבאר בארוכה בסה"ק (ראה בארוכה תו"ח פ' תולדות ד"ה ויתן לך פ"י ואילך. לקו"ש ח"ה עמ' 66. ועוד) אשר החטאים הם נגד רצונו ית' והם אסורים בתכלית. אמנם אם נכשל יהודי בחטא רח"ל, והוא שב בתשובה על חטאו, הרי הוא משיג מעלות נשגבות ורמות על ידי עבודת התשובה.

וזהו שמבקשים בני ישראל, שתתגלה התועלת שבאה על ידי עבודת התשובה מחטאיהם ועוונותיהם (וראה עוד במקור הדברים באורך ורחב ועומק נפלא). וכל זאת על ידי שהקב"ה מתנהג עמם כמו יוסף עם אחיו, בבחינת "מי יתןך כאח לי".

ויהי

עבודת "ילדי הגלות"

מדוע בסדר הלידה הי' מנשה קודם לאפרים? / מדוע מברכים האבות את בניהם "כאפרים ומנשה" ולא "כראובן ושמעון"? / מהי עבודתם המיוחדת של "ילדי הגלות"? / וכיצד הוא סדר העבודה כאשר יש סננה של "נשני אלוקים"?

עבודת ה' בזמן הגלות, שהיא בבחינת "אפרים ומנשה"

בדברי יעקב אל יוסף לפני פטירתו, הוא מודיע: "ועתה, שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה, לי הם, אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" (פרשתנו מח, ה).

ויש לדקדק בלשונו של ישראל סבא:

קודם שבא יעקב למצרים נולדו ליוסף שני בנים בלבד, הלא הם מנשה ואפרים. ואם כן, מאחר שדיבר יעקב על "בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך", הרי ברור שכונתו למנשה ואפרים. ולשם מה הוא מוסיף ומפרשם בשמותיהם "אפרים ומנשה"?

עוד יש לתמוה:

הבן הנולד תחילה ליוסף, הלא הוא מנשה, והוא הבכור. ואף על פי כן בחר יעקב לתת את ימינו על ראש אפרים, משום שהוא "יגדל" ממנשה (שם יד-ט).

ולכאורה, מכיוון שאפרים "גדול" יותר, הי' הוא צריך להיוולד תחילה ולהיות הבכור, ומה טעם הי' מנשה הבכור?

עבודתם הנשגבה של "ילדי הגלות"

כאשר מברך יהודי את בנו, מאחל הוא לו "ישימך אלקים כאפרים וכמנשה" (פרשתנו מח, כ ופרש"י). ומשמע מכך, שעניינם של אפרים ומנשה שייך לעבודתו של כל יהודי באשר הוא.

מנשה ואפרים נולדו ליוסף בעת גלותו במצרים. גלות מצרים היא הגלות הראשונה, והיא מסמלת את כל הגלויות הבאות אחרי' (ראה ויקרא רבה פי"ג, ה). ואם כן, מעבודת מנשה ואפרים, שנולדו בגלות מצרים, יש ללמוד על עבודתם של בני ישראל בזמן הגלות. ובעבודה זו גופא, מסמלים מנשה ואפרים שתי התייחסויות שונות לגלות:

– "מנשה"

שמו של מנשה נגזר ממה שאמר יוסף "כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי" (מקץ מא, נא). מנשה מצביע על סוג של יהודי, שעומד מול סכנה עצומה, אשר הוא עלול לשכוח רח"ל את שורשו ומקורו הקדוש, "את בית אבי", ולשקוע בגסות וחומריות הגלות.

עבודתו של יהודי מסוג "מנשה", היא, לדעת שההשגחה העליונה היא זו שהעמידה אותו במצב זה של סכנת "שכחה". והתכלית היא שהוא יתייגע ויתגבר על מכשולי הגלות, ויישאר מחובר תמיד לענייני קדושה.

אמנם שמו של "מנשה", הוא מלשון שכחה, ומורה על סכנת השכחה; אך הכוונה היא לרמוז על עבודתו התמידית, להיות מחובר למקורו ושורשו, ולזכור את "בית אבי" ואת מהותו האמיתית גם בזמן הגלות, כאשר יש סכנה של "נשני".

– "אפרים"

אפרים נקרא על שם מה שאמר יוסף "כי הפרני אלקים בארץ עניי" (שם, נב). יהודי שבבחינת "אפרים", אינו מסתפק בהתרפקות על העבר והתקשרות באור הקדושה, אלא הוא מחדיר את הקדושה בתוך ענייני הגלות, ומאיר את חשכתם.

גם אפרים הוא ילד של "גלות", ילד של "ארץ עניי". יתירה מזו: ייתכן ש"גלותו" של אפרים יתירה מ"גלותו" של מנשה, כי כבר אינו זוכר כלום מהעושר הרוחני של "בית אבי", וכל חייו גדל בסביבה הגלותית בלבד.

אך מעלתו של אפרים היא, שדווקא על ידו נשלמת תכלית ומטרת הגלות. בעת הגלות ישנו חושך עב ונורא על אור הקדושה, ישנם ניסיונות רוחניים הכרוכים יחד עם קשיים וייסורים גשמיים. וכל אלו מעיבים ומסתירים על "בית אבי" של בני

ישראל, היינו על התקופות בהן האיר אור הקדושה בגלוי. וכאשר יהודי מתעלה על קשיים אלו, ומפיץ את אור הקדושה בתוך חושך הגלות, אזי גדלה ונשגבה עד מאוד מעלת אור הקדושה שנמשך שם.

על כך נאמר (קהלת ב, יג) "יתרון האור מן החושך". יתרון ומעלת האור, ניכר דווקא כאשר הוא מאיר את החושך. בהירותו וזריחתו של האור בעת הצהריים אינה דומה ואינה מגיעה למעלת זריחתו באישון לילה, בעת אשר וימש חושך עב ונורא, ומתוך האפילה זורח האור הבהיר. וכמו כן, מעלת אור הקדושה היא דווקא בעת הארתו בזמן הגלות, בזמן של חושך והעלם על אור השי"ת.

זוהי עבודתו של "אפרים", "הפרני אלקים בארץ עניי". יהודים אלו נמצאים בעומק חשכת הגלות, ואף על פי כן הם אינם מתפעלים מן החושך, ומפיצים את אור הקדושה, את התורה ומצוותי', בתוך חושך הגלות. לא זו בלבד שהם אינם ניזוקים ויורדים במדרגה על ידי חושך הגלות, אלא הם מצליחים גם להתעלות ולעשות "הפרני", "פירות" של קדושה, בתוך "ארץ עניי".

אי אפשר להפיץ קדושה ללא "סור מרע"

על פי מה שנתבאר למעלה, מובן אשר גדלה מעלת "אפרים" על פני "מנשה". "מנשה" מצליח רק להישאר קשור אל "בית אבי", ולעומתו, "אפרים" מפיץ את האור בתוך חושך הגלות, וממלא את תכלית ומטרת הגלות. ומשום כך השית יעקב את יד ימינו על "אפרים" דווקא, משום שהוא גדול ממנשה, והיינו, שכדי לבצע את אופן עבודתו הנעלית של אפרים זקוקים ל"ברכה" וסיוע גדול יותר מאת ה'.

ומעתה, שבה ומתעצמת השאלה: אם עבודת "אפרים" היא העבודה המעולה, אשר בה מתגשמת תכלית הגלות, מדוע בפועל הי' "מנשה" הבכור?

והביאור בזה הוא, שלמרות שדרגת אפרים היא הנעלית יותר, מכל מקום סדר העבודה הוא שתחילה צריכים להיות בבחינת "מנשה", ורק אחר כך אפשר לעבוד את עבודת "אפרים":

נתבאר למעלה, שעבודת "מנשה" היא שלא לשכוח את דביקותו בהשי"ת גם בעת ההעלמות והסתרים של הגלות, ועבודת "אפרים" היא לעשות פירות ולהפיץ את אור הקדושה בתוך חשכת הגלות.

וכאשר מתבוננים בשני מיני עבודות אלו, נמצא, שעיקר עבודת "מנשה" היא "סור מרע", שלא להיות מושפע מחושך הגלות, ושהניסיונות לא יטשטשו את הקשר

האמיץ של היהודי אל הקדושה; ועיקר עבודת "אפרים" היא "עשה טוב", היינו להחדיר קדושה בתוך החושך, ולעשות פירות של קדושה בתוך חשכת הגלות.

וכאשר יהודי עמל בעבודתו בזמן הגלות, מוכרח הוא לפתוח בעבודת "מנשה" תחילה. יהודי אינו יכול להשפיע קדושה בתוך חושך הגלות, טרם שנוזהר הוא בעצמו שלא ליפול לחושך הגלות. ואם היהודי עצמו שוכח ח"ו את "כל עמלי ואת כל בית אבי", בוודאי שלא יוכל להיות עושה פירות של קדושה בגלות.

ועל כן מוכרחים תחילה להתחיל בעבודת "מנשה", בבחינת "סור מרע". יש להישמר מהניסיונות בעבודת ה' שישנם בזמן הגלות, ולהישאר מחובר לענייני קדושה; ורק לאחר מכן אפשר לפתוח בעבודת "אפרים", בבחינת "עשה טוב", ולהשפיע את אור הקדושה בתוך חושך הגלות.

מדוע מברך האב את בניו "כאפרים וכמנשה" דווקא?

על יהודים העובדים את עבודתם בעת הגלות, בבחינת "מנשה" ו"אפרים", התבטא יעקב "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי".

לכאורה, אי אפשר להשוות כלל את מנשה ואפרים לראובן ושמעון: ראובן ושמעון גדלו וחונוכו בימי האור והשפע, בצילם של האבות הקדושים, עוד טרם באה הגלות; ולעומתם מנשה ואפרים נולדו וגדלו בעומק חשכת גלות מצרים.

ואף על פי כן, מודיע יעקב שישנה חביבות יתירה ומעלה עצומה בעבודתם של "ילדי הגלות", שהם מנשה ואפרים, ושמעלתם אינה פחותה מראובן ושמעון!

אותו אור הקדושה שהם מצליחים להחדיר בחושך הגלות, למרות כל ההעלמות, הוא נעלה ונשגב מאוד, כיתרון האור מתוך החושך דווקא. ועל כן, "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי".

יתר על כן, עבודתם הנפלאה של "מנשה" ו"אפרים" בעומק חשכת הגלות, יש בה תענוג ועילוי מיוחד למעלה, אף יותר מעבודתם המרוממת של ראובן ושמעון. ועל כן כבוא איש ישראל לברך את בניו, מאחל הוא להם "ישימך אלקים כאפרים וכמנשה" דווקא, כי עבודתם מתוך החושך וההסתר דווקא גורמת ל"יתרון" האור, האור המאיר את האפילה, שחזק הוא גם מאור רגיל.

ומעתה מובן היטב מדוע פירט יעקב את שמותיהם של מנשה ואפרים, אף שהי' מובן שכוונתו לשני אלו:

מנשה ואפרים אינם רק בניו הפרטיים של יוסף, אלא הם מסמלים את דרכי העבודה בזמן הגלות, והם שני יסודות איתנים בעבודת בני ישראל בתקופה זו. וזאת אשר חפץ יעקב להביע בדבריו ליוסף, שעבודה זו שבבחינת "אפרים ומנשה", היא עבודה חביבה מאוד "כראובן ושמעון", ואף למעלה מכך.